

NOTES SOBRE LA DOCTRINA DEL TRIBUNAL SUPREM EN RELACIÓ AMB EL FET MULTILINGÜE A L'ESTAT ESPANYOL

per Ramon MOLES I PLAZA i Jordi MARTÍ I BOTELLA

I. INTRODUCCIÓ

La problemàtica dels drets lingüístics del ciutadans de les Comunitats Autònomes de l'Estat espanyol amb llengua pròpia segueix sense trobar solucions definitives. Una vegada superada l'etapa que podríem anomenar d'establiment del marc legal de la llengua, ens trobem a l'inici d'un procés d'aplicació de la normativa legal existent. Quan coexisteixen dues llengües en un mateix territori, sempre s'esdevenen conflictes entre els drets individuals dels ciutadans i els drets de la collectivitat per més perfecte que sigui la normativa que els empari. Si, a més, com és el cas, la normativa parteix d'un marc constitucional caracteritzat per serioses deficiències i ambigüitats, els conflictes es generalitzen.

En efecte, una vegada complert pràcticament en la seva totalitat el marc legal del multilingüisme, comença un llarg camí en la seva aplicació, en el qual la jurisprudència hi juga indubtablement un paper cabdal, tant en l'interpretació dels textos legals, com en la superació de les ambigüitats i llacunes.

Amb aquest breu treball volem, doncs, iniciar l'estudi de la doctrina del Tribunal Suprem quant als drets lingüístics dels ciutadans de Comunitats Autònomes amb llengua pròpia, la interpretació de les normes vigents i, finalment, presentar propostes per superar aquests conflictes dins del marc constitucional.

No ignorem la precarietat del marc legal derivat de les ambigües formulacions de l'article tercer de la Constitució, que condicionen la jurisprudència sobre aquest punt, si bé és necessari constatar també que una interpretació extensiva d'aquest ens pot permetre d'arribar a una situació

de ple respecte i igualtat entre les dues llengües oficials d'una mateixa Comunitat Autònoma.

D'antuvi, constatem que, tot i que la doctrina del Tribunal Suprem ha estat, i continua essent, un greu obstacle per a l'aplicació de les normes vigents, en especial les lleis de normalització lingüística fins ara promulgades, hem observat una molt lleu i paulatina evolució cap a posicions més flexibles i favorables a la necessitat de coneixement d'ambdues llengües.

En aquest sentit, distingim dues etapes en el període estudiat de 1980-1986. Una primera etapa, entre 1980 i 1985, en la qual el Tribunal Suprem adopta una posició que es caracteritza per una negació radical dels drets lingüístics dels ciutadans tant en l'àmbit de l'ensenyament com en el de la funció pública, fins a extrems veritablement insòlits. Darreament, amb la Sentència de 16 de desembre de 1985, sembla que s'aprecia una nova etapa de reconeixement dels drets lingüístics dels ciutadans de les Comunitats amb llengua pròpia per part del Tribunal Suprem, apartant-se del criteri que mantenia fins pocs mesos abans.

II. EL PRINCIPI D'IGUALTAT EN L'ACCÉS A LA FUNCIÓ PÚBLICA

És potser en l'àmbit de la funció pública on el Tribunal Suprem s'ha mostrat més inflexible. Sigui quina sigui la fórmula emprada per les administracions autonòmiques o locals per exigir o afavorir el coneixement del català, el basc o el gallec, la doctrina de la Sala segona coincideix a considerar «discriminatòria» i contrària al principi constitucional d'igualtat tota convocatòria en què es demani el coneixement de la llengua pròpia com a requisit indispensable per a poder accedir a una plaça,¹ en què es requereixi aquest coneixement per optar a una plaça definitiva,² o bé, simplement, en què sigui un mèrit puntuable,³ sense tenir en compte ni tan sols el tipus de funció objecte de la convocatòria, la situació sociolingüística del territori o el grau de puntuació respecte del conjunt total de les proves.

Així, en la Sentència de 25 de gener de 1984, el Tribunal Suprem considera inconstitucional la puntuació, amb caràcter no eliminatori, del coneixement de l'euskera sobre la base que:

«esta situación rompe el principio constitucional de igualdad del artículo 14 de la Constitución, en cuanto que se conculca el derecho de los españoles al acceso a las funciones públicas disminuido para todos aquellos que

1. En aquest sentit trobem les sentències de 27 de setembre de 1984 (R. 4608) i de 13 d'abril de 1984 (R. 2567).

2. Sentència d'1 de gener de 1984 (R. 2567).

3. Sentències de 3 de maig de 1984 (R. 2483), 28 de març de 1985 (R. 1478), 25 de gener de 1984 (R. 205) i 28 de juliol de 1984 (R. 4931).

no sean parlantes del euskera, pues que duda cabe que éstos tienen de salida unos puntos que no tienen el resto de los españoles, con la consiguiente vulneración de tal artículo».

i en el mateix sentit s'expressa la Sentència de 28 de març de 1985 sobre el fet que la prova d'euskera amb caràcter no eliminatori es puntua com les de llengües estrangeres:

«tampoco tiene fuerza convincente el que se compare la puntuación con la que se concede al idioma inglés, pues aunque la cuantificación de puntos puede ser correcta, no lo es si se da la diferencia de puntuación del que habla euskera al que habla castellano, al ser ambas dos lenguas oficiales que los habitantes del País Vasco tienen el derecho de conocer y usar».

Sembla que per aquest motiu s'hauria d'exigir el coneixement de les dues llengües oficials o si més no valorar-lo com a mèrit. Ens veiem, doncs, en la paradoxa que la interpretació del principi d'igualtat del Tribunal Suprem permet valorar el coneixement de llengües estrangeres no oficials al País Basc i no en canvi l'euskera.

La interpretació del Tribunal Suprem parteix d'una interpretació errònia de l'article 14 i 23.2 de la Constitució, segons el qual els ciutadans tenen el dret d'accedir a les funcions i càrrecs públics en condicions d'igualtat. L'argumentació arribaria fins a l'extrem que tota puntuació seria en si mateixa discriminatòria envers els que no poseixin els coneixements adients d'una determinada llengua oficial o de qualsevol altre matèria. A més, el Tribunal Suprem ignora l'article 102.2 de la mateixa Constitució, que preveu que l'accés a la funció pública es farà també d'acord amb els principis de mèrit i de capacitat.

Per altra banda, és evident, i així ho ha constatat el Tribunal Europeu de Drets Humans, que el principi d'igualtat no es pot portar fins l'extrem, alludit atès que en determinades circumstàncies pot arribar a ser discriminatori si partim, com és el nostre cas, de situacions notablement desiguals en què encara que qualsevol ciutadà del País Basc o de Catalunya coneix el castellà, no sempre coneixen la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma; convé, per tant, postular en aquesta qüestió un ús material, que no formal, del principi constitucional d'igualtat.

Obviament, des de la postura purament individual del ciutadà que pretén accedir a la funció pública d'una Comunitat Autònoma el desconeixement de la llengua pròpia el situa en una posició desfavorable respecte dels aspirants que la coneixen; la consideració judicial d'aquest desconeixement no deixa, però, de ser absurda si partim del principi pel qual el funcionari està al servei de la comunitat i que, per tant, el desconeixement de la llengua pròpia d'aquesta provocarà una discriminació dels ciutadans que

tenen el dret d'usar-la i també de ser correspostos en ella, segons els Estatuts respectius.⁴

Cal introduir respecte d'aquesta qüestió un element de judici no considerat per la jurisprudència: la impossibilitat d'establir una prelación, ni de jerarquia ni d'oportunitat, entre el principi de doble oficialitat i el d'igualtat en l'accés a la funció pública. El primer és predicable respecte de les comunitats lingüístiques, i el segon dels ciutadans. Conseqüentment, la jurisprudència hauria de tenir en compte el conflicte que se'n deriva i bastir una argumentació que permetés lligar ambdós principis. En aquest sentit, el propi Tribunal Constitucional, en una línia jurisprudencial que ens atreviríem a considerar contrària a la mantinguda pel Tribunal Suprem, considera que, per a tendir a l'igualtat, ja no només individual, sinó de les collectivitats, cal fer-ho basant-se en un tractament específic i conforme a les diferents realitats existents. En efecte, la Sentència del Tribunal Constitucional de 5 d'agost de 1983 adopta una posició tímida, però notablement més respectuosa amb les Comunitats plurilingües, quan exigeix el coneixement d'aquestes llengües a l'administració en el seu conjunt, no a tots i cadascun dels funcionaris. Per tant, és evident que per a determinades places l'exigència del coneixement de la llengua oficial diferent del castellà és perfectament compatible amb el principi d'igualtat en l'accés a la funció pública.

En resum, el Tribunal Suprem segueix en totes les seves sentències una interpretació segons la qual exigir o considerar en l'accés a la funció pública el coneixement del català, basc o gallec a les Comunitats Autònomes respectives és contrari al principi d'igualtat previst a l'article 14. Tenint en compte la situació existent, caldria que les administracions públiques prenguessin mesures per tal d'evitar aquesta situació. Així seria interessant que tota convocatòria de concurs-oposició contingués una prova específica de català i una altra de castellà, totes dues amb la mateixa puntuació, amb la qual cosa s'aconseguirien els mateixos objectius sense que aquestes proves poguessin ésser objecte d'impugnació per considerar-se contràries al principi d'igualtat.

4. Contràriament a la doctrina del Tribunal Suprem en la qüestió, el Tribunal Constitucional ha establert en repetides sentències que el principi constitucional d'igualtat ha de ser entès en un sentit material; és a dir, tractar allò que és desigual de manera desigual. És per això que un concepte formal d'igualtat en l'accés a la funció pública entra en conflicte amb els principis també constitucionals que han de regir l'accés a la funció pública d'una comunitat plurilingüe vinculada a una peculiar relació de servei en virtut de la qual el principi d'igualtat formal ha de poder, i no precisament de forma individual, satisfer el dret de tots els ciutadans a ser tractats en qualsevol de les dues llengües en condicions d'igualtat.

III. OFICIALITAT LINGÜÍSTICA I DEURE DE CONEIXEMENT DE L'IDIOMA

El Tribunal Suprem es refereix en repetides sentències al caràcter del castellà com a llengua oficial de l'Estat.

Vegem-ne algunes:

Sentència de 23 de març de 1985:

«la lengua oficial del Estado es el castellano, por lo que todo olvido o discriminación con respecto a ello conculca el espíritu y letra de tal precepto (article 3 de la Constitució espanyola).»

Sentència de 27 de setembre de 1984:

«...el precepto constitucional establece, respecto de la lengua española oficial, que todos los españoles tienen el deber de conocerla y el derecho a usarla, y no exige el mismo deber, ni expresa ni tácitamente respecto de las demás modalidades lingüísticas de España...».

Sentència de 28 de juliol de 1984:

«los determinados conocimientos a que alude el Tribunal de Primera Instancia no es otra cosa que los lingüísticos de un idioma tan oficial como el castellano en esta Comunidad Autónoma, los cuales deberán coexistir en absoluto plano de igualdad, cuyo equilibrio se rompería al prevalecer el uno sobre el otro...».

o la Sentència d'1 de gener de 1984:

«...en cuanto al carácter oficial de catalán en la enseñanza y al conocimiento de la lengua catalana por los profesores, pues ello no implica que necesariamente la hayan de conocer todos...».

Observem, doncs, que per al Tribunal Suprem l'oficialitat d'un idioma implica impossibilitat de ser «oblidat o discriminat» respecte d'altres i que el deure de coneixement és un «plus» a l'oficialitat.

Per al Tribunal Suprem existeixen dues oficialitats: una, que podríem anomenar de *primer grau*, que incorpora el «plus» del deure de coneixement de la llengua pròpia, predicable només del castellà, i que viatja acompanyada de la més absoluta «igualtat» formal amb la resta dels idiomes de l'estat en el marc del seu àmbit territorial; i una altra, de *segon grau*, que es caracteritzaria per estar limitada per l'oficialitat de primer grau, per no incorporar el deure esmentat i perquè pot ser bandejada en benefici de la igualtat.

Si partim de la base que el català és oficial a Catalunya, com ho és el castellà, com a llengua oficial de l'Estat (article tercer de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya), no pot donar-se una interpretació com ara l'exposada que trenca un concepte unitari d'oficialitat segons la llengua de què es tracta. Amb aquesta tesi, el Tribunal Suprem vol allunyar tota possibilitat que

hom consideri que la igualtat entre tots els ciutadans per raó de llengua implica necessàriament el dret i el deure de coneixement de les dues llengües oficials.⁵

IV. LA LLENGUA COM A COMPETÈNCIA NORMATIVA

La sentència de 12 de març de 1984, sobre la suspensió d'un acord municipal de l'Ajuntament de La Corunya sobre la redacció en galleg de tota la documentació municipal, sosté la tesi d'una atribució constitucional genètica a favor de l'Estat per a intervenir en les condicions que garanteixin la igualtat dels drets i deures, cosa que implicaria, consegüentment, la competència exclusiva de l'Estat per a la regulació de l'ús del castellà atès que en l'article 148 de la Constitució no hi ha una atribució específica en favor de les Comunitats Autònomes.

Sortosament, sembla que aquesta concepció ha estat superada amb la promulgació de les lleis de normalització lingüística, en les quals les Comunitats Autònomes s'atribueixen la competència per regular l'ús i ensenyament de les dues llengües oficials, si bé calia fer esment de la qüestió per tal d'obtenir una més àmplia visió de les tesis emprades pel Tribunal Suprem.

V. L'ENSENYAMENT

Aquest és el camp on es palesa una evolució més destacada partint de posicions caracteritzades per una absoluta manca de respecte envers els drets dels pocs alumnes que aleshores rebien classes en català. Així, en la sentència de 21 d'abril de 1980 —abans de la promulgació de la Llei de Normalització Lingüística— arriba a afirmar que:

«...se quebranta el fundamental derecho a la educación, incluso cabe decir que hasta el límite de negarlo del modo más absoluto, cuando la enseñanza se imparte en idioma distinto de la lengua española...».

Superada aquesta etapa, el Tribunal Suprem ha reconegut per primera vegada el deure que tenen tots els mestres que vulguin accedir a una plaça en el territori de Catalunya a conèixer el català per a obtenir-hi plaça definitiva. El sistema de conjunció lingüística adoptat per la Generalitat de Catalunya fa necessari que tots els professors que exerceixen a Catalunya coneixin el català, a fi de garantir que els alumnes tinguin ple coneixement.

5. Aquí cal precisar que la sentència de l'Audiència Territorial objecte d'apel·lació fou dictada amb anterioritat a la promulgació de la Llei de Normalització Lingüística a Galícia.

ment de les dues llengües en acabar els seus estudis d'Ensenyament General Bàsic.

La sentència de 16 de desembre de 1985 suposa un tomb jurisprudencial que inicia una nova etapa en el tractament de la qüestió; reconeix que l'Estat, en el seu conjunt (incloses les Comunitats Autònomes), «tienen el deber constitucional de asegurar el conocimiento tanto del castellano como de las lenguas propias de aquellas Comunidades que tengan otra lengua como oficial...», i això es tradueix en el camp de l'ensenyament en el fet que els poders públics han de facilitar i proporcionar tots els mitjans per tal que tots els alumnes coneguin les dues llengües al final del procés, i, en conseqüència, «indefectiblemente la obligación de los enseñantes, de los profesores, de conocer las dos lenguas oficiales».⁶

L'argumentació té com a pilar fonamental el fet que l'exigència del coneixement de la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma no pot considerarse contrària al principi d'igualtat, contràriament a les tesis sostingudes pel mateix Tribunal Suprem fins un any abans.

En resum, veiem com la doctrina aplicada fins ara pel Tribunal Suprem en relació amb la protecció de les llengües diferents del castellà de l'Estat suposa un greu obstacle que restringeix encara més els drets i deures lingüístics d'aquells ciutadans de les Comunitats Autònomes plurilingües. Tot i així, hem d'observar una flexibilització en l'àmbit de l'ensenyament en la mesura en què s'accepta la necessitat que els mestres coneguin ambdues llengües en un sistema de conjunció lingüística com l'aplicable a Catalunya, que, sense aquest pressupòsit, esdevindria d'impossible aplicació.

6. Sobre la doctrina de l'Audiència Territorial de Barcelona en la Sentència de 23 de juliol de 1984, que s'ha vist confirmada posteriorment per la Sentència del Tribunal Suprem de 16 de desembre de 1985, vegeu Antoni Milian i Massana, *L'obligació dels professors d'EGB de conèixer el català i el castellà per ocupar plaça definitiva a Catalunya* a revista *Autonomies* núm. 23, 1985, pp. 87 i ss.

